

Wyrok z dnia 10 stycznia 2007 r.

III UK 112/06

Prawo do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki nie podlega dziedziczeniu.

Przewodniczący SSN Katarzyna Gonera, Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 10 stycznia 2007 r. sprawy z odwołania Ryszarda W. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w R. o wcześniejszą emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 18 maja 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 22 lutego 2006 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w R. z dnia 30 grudnia 2005 r. w ten sposób, że przyznał Ryszardowi W. prawo do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki, począwszy od dnia 18 grudnia 2005 r. Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia. Córka wnioskodawcy, Sylwia W., urodzona 16 sierpnia 1976 r., z uwagi na zespół wad wrodzonych jest trwale i całkowicie niezdolna do pracy od urodzenia. Decyzją z dnia 5 sierpnia 1993 r. organ rentowy przyznał matce dziecka, Janinie W., prawo do emerytury z tytułu opieki nad córką Sylwią na podstawie przepisów rozporządzenia z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149). Orzeczeniem z dnia 24 października 2005 r. Janina W. została uznana za całkowicie niezdolną do pracy i samodzielnej egzystencji, a w dniu 17 grudnia 2005 r. zmarła. Z dniem 30 września 2005 r. wnioskodawca rozwiązał stosu-

nek pracy za porozumieniem stron i pełni całodobową kompleksową opiekę nad córką, nie pozostając w zatrudnieniu. Na dzień 31 grudnia 1998 r. wnioskodawca wykazał ponad 28-letni okres składkowy i nieskładkowy.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że córka wnioskodawcy, jako osoba niezdolna do samodzielnej egzystencji, wymagała i wymaga stałej opieki. Opiekę tę najpierw sprawowała matka, a następnie - gdy sama stała się niezdolna do samodzielnej egzystencji i wymagała opieki - jej obowiązki przejął wnioskodawca i pełni je obecnie, zaprzestając w tym celu zatrudnienia. Skoro zostały spełnione wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury z tytułu pełnienia opieki nad dzieckiem i świadczenie takie zostało przyznane oraz warunki te nadal istnieją, tyle tylko, że rodzic, któremu emeryturę przyznano zmarł, to w jego uprawnienie powinien niejako wstąpić drugi z rodziców, jeżeli także spełnia warunki do uzyskania świadczenia. Za takim wnioskiem przemawia cel świadczenia, jakim jest rekompensata za niemożność wykonywania przez ubezpieczonego zatrudnienia z powodu konieczności opiekowania się dzieckiem.

Mając na względzie indywidualny charakter niniejszej sprawy Sąd Okręgowy uznał, że w sytuacji, w jakiej znalazł się wnioskodawca, zostały spełnione wszystkie przesłanki do przyznania mu świadczenia emerytalnego z tytułu opieki nad córką Sylwią, pomimo że w dniu 31 grudnia 1998 r. pozostawał w zatrudnieniu. W tej dacie uprawnienie do emerytury z tytułu opieki nad córką przysługiwało bowiem żonie wnioskodawcy, a jej śmierć spowodowała, że w uprawnienia te wstąpił wnioskodawca.

W uwzględnieniu apelacji organu rentowego wyrokiem z dnia 18 maja 2006 r. Sąd Apelacyjny w Rzeszowie zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. W ocenie Sądu drugiej instancji Sąd Okręgowy naruszył przepis § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, zgodnie z którym jednym z warunków nabycia prawa do dochodzonego przez wnioskodawcę świadczenia jest niemożność podjęcia pracy lub kontynuowania zatrudnienia z powodu konieczności sprawowania stałej opieki nad dzieckiem. Z uwagi na to, że rozporządzenie utraciło moc z dniem 1 stycznia 1999 r. i aktualnie prawo do emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem nie przysługuje, zaprzestanie zatrudnienia powinno nastąpić do dnia 31 grudnia 1998 r. W tym zakresie Sąd Apelacyjny powołał się na wyrok

Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2004 r., II UK 350/03. Przyznanie wnioskodawcy przez Sąd pierwszej instancji prawa do wcześniejszej emerytury nastąpiło wskutek błędnej oceny, że przeszkody w sprawowaniu opieki nad dzieckiem przez matkę spowodowane stanem jej zdrowia i śmiercią mogą stanowić podstawę nabycia uprawnień emerytalnych przez ojca dziecka, pomimo że w dniu 31 grudnia 1998 r. pozostawał w zatrudnieniu i kontynuował je do dnia 30 września 2005 r. Tymczasem żadna szczególna przyczyna pozostawania w zatrudnieniu nie uzasadnia przyjęcia spełnienia przesłanki określonej w § 1 rozporządzenia. Skoro zatem w dniu 31 grudnia 1998 r. wnioskodawca nie spełniał warunków do nabycia prawa do świadczenia emerytalnego z tytułu opieki nad córką (warunki takie spełniała matka dziecka), to nie może wejść w uprawnienia matki, sprawując nad córką stałą opiekę dopiero od zaprzestania zatrudnienia w 2005 r. Zasady przyznawania świadczeń z ubezpieczenia społecznego regulowane są w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych i nie stosuje się do nich norm prawa cywilnego, w tym zasad współżycia społecznego. W tej sytuacji wnioskodawca nie spełnia warunków do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury zgodnie z art. 186 § 3 ustawy z dnia 7 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, gdyż uprawnienie to w dniu 31 grudnia 1998 r. (do tego dnia) mu nie przysługiwało.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku wnioskodawca zarzucił: 1) naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającym stałej opieki, poprzez przyjęcie, że powód nie spełniał przesłanek określonych w § 2 rozporządzenia oraz 2) naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy, poprzez: a) naruszenie zasad określonych w art. 233 § 1 k.p.c., przez brak wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, a mianowicie błędne przyjęcie, że rozwiązanie przez wnioskodawcę stosunku pracy za porozumieniem stron nie spełnia przesłanek określonych w § 1 rozporządzenia i b) błędne przyjęcie, że Sąd pierwszej instancji przy rozstrzygnięciu sprawy powoływał się na zasady współżycia społecznego, które w sprawach z ubezpieczeń społecznych nie mają zastosowania.

Powołując się na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że materiał dowodowy sprawy przemawia za tym, iż wnioskodawca spełnił przesłanki do nabycia prawa do dochodzonego świadczenia emerytalnego, udowodnił bowiem 28 letni okres składkowy i nieskładkowy na dzień 31 grudnia 1998 r. oraz konieczność stałej opieki nad córką Sylwią, a wreszcie fakt zaprzestania zatrudnienia celem sprawowania tej opieki. Te właśnie ustalenia, a nie zasady współżycia społecznego, stanowiły podstawę rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji. Skarżący wskazał nadto, że uzasadnione jest zastosowanie konstrukcji wstąpienia przez ojca dziecka w przysługujące matce prawo do wcześniejszej emerytury w sytuacji, gdy okoliczności pozwalające na skorzystanie przez niego z tego uprawnienia zaistniały już w okresie nieobowiązywania przepisów rozporządzenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie. Wadliwość podstawy faktycznej wyroku może być wyłącznie wynikiem uchybienia procesowego, które w ramach podstawy kasacyjnej przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga przytoczenia przepisów, których naruszenie skarżący zarzuca. Dla wykazania tych wadliwości nie wystarczy odwołać się do podstawy kasacyjnej, lecz konieczne jest wskazanie, które przepisy zostały naruszone, na czym naruszenie to polegało i jaki wpływ zarzucane wadliwości miały na treść kwestionowanego wyroku.

W ramach określonej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. podstawy naruszenia przepisów postępowania, mogącego mieć istotny wpływ na wynik sprawy, skarżący zarzucił wyłącznie naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. W myśl art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Wyłączenie to oznacza pozbawienie stron możliwości kwestionowania prawidłowości dokonanych przez sąd ustaleń poprzez odnoszący się do sfery oceny i wnioskowania zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. Konieczne jest zatem postawienie zarzutu naruszenia takich przepisów postępowania, które doprowadziło do wadliwości postępowania dowodowego, co w konsekwencji - przez dokonanie błędnych

ustaleń stanu faktycznego - mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Skarżący zarzutów takich nie formułuje. Zresztą z ustaleń Sądu drugiej instancji nie wynika, aby zaprzestanie przez wnioskodawcę zatrudnienia nastąpiło z innych przyczyn, niż konieczność sprawowania stałej opieki nad córką.

Skarżący zarzuca Sądowi drugiej instancji naruszenie zaskarżonym wyrokiem § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, poprzez przyjęcie, że nie spełniał przesłanek określonych w tym przepisie. Skarżącemu chodzi w istocie o pkt 1 powołanego przepisu. Zgodnie z § 2 pkt 1 rozporządzenia w razie śmierci rodzica (matki) albo w innych przypadkach uniemożliwiających mu sprawowanie osobistej opieki nad dzieckiem, jak również w razie pozbawienia go władzy rodzicielskiej - z prawa do wcześniejszej emerytury, na warunkach określonych w § 1, może skorzystać drugi rodzic (ojciec dziecka), spełniający warunek wymaganego okresu zatrudnienia, określonego w art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Wymieniona ustawa, na podstawie której było wydane rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r., utraciła moc z dniem 1 stycznia 1999 r. Ze wskazaną datą weszła bowiem w życie ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), która nie zawiera upoważnienia dla Rady Ministrów do wydania przepisów odnoszących się do przechodzenia na wcześniejsze emerytury osób opiekujących się dziećmi. Oznacza to, że z dniem 1 stycznia 1999 r. utraciło także moc powołane wyżej rozporządzenie wobec braku umocowania prawnego do jego wydania. Przepis art. 186 ust. 3 nowej ustawy utrzymał co prawda możliwość skorzystania z dotychczasowych zasad przechodzenia na emeryturę na podstawie przepisów rozporządzenia z dnia 15 maja 1989 r., jednakże wyłącznie w stosunku do tych osób, które do dnia wejścia ustawy w życie spełniały wszystkie warunki nabycia prawa do tego świadczenia, a zatem także warunek zaprzestania zatrudnienia ze względu na stan zdrowia dziecka i konieczność sprawowania nad nim stałej opieki. W konsekwencji nie mogła nabyć prawa do wcześniejszej emerytury osoba, która we wskazanej dacie pozostawała w zatrudnieniu, mimo stanu zdrowia dziecka wymagającego takiej opieki (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2001 r., II UKN 285/00, OSNAPiUS 2002 nr 22, poz. 556 oraz z dnia 6 maja 2004 r., II UK 350/03, OSNP 2004 nr 23, poz. 408).

W rezultacie nabycie prawa do wcześniejszej emerytury przez pracownika opiekującego się dzieckiem wymagającym stałej opieki zależało od łącznego zaistnienia przed dniem 1 stycznia 1999 r. przesłanek niemożności kontynuowania przez rodzica - legitymującego się 20-letnim (kobieta) lub 25-letnim (mężczyzna) stażem ubezpieczeniowym - dalszego zatrudnienia pracowniczego z powodu stanu zdrowia dziecka, które - bez względu na wiek - wymaga stałej opieki oraz pielęgnacji lub pomocy w czynnościach samoobsługowych. Ustalenia faktyczne sprawy wskazują, że stan zdrowia żony skarżącego, która z tytułu sprawowania stałej opieki nad córką Sylwią, nabyła w 1993 r. prawo do wcześniejszej emerytury i świadczenie to pobierała do 2005 r., umożliwił jej przed dniem 1 stycznia 1999 r. samodzielne sprawowanie tej opieki. Na takie ustalenie pozwala okoliczność, że żona wnioskodawcy została uznana za osobę całkowicie niezdolną do pracy i niezdolną do samodzielnej egzystencji orzeczeniem z dnia 24 października 2005 r., a wnioskodawca kontynuował zatrudnienie do dnia 30 września 2005 r. Oznacza to, że przed dniem 1 stycznia 1999 r., a więc przed datą, w której rozporządzenie utraciło moc, skarżący nie spełniał przesłanek warunkujących nabycie prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki. Świadczenia z ubezpieczenia społecznego nie mają charakteru cywilnoprawnego i prawo do nich nie podlega cesji, dziedziczeniu ani innej formie następstwa prawnego. Prawo do tych świadczeń powstaje wyłącznie wskutek spełnienia ustawowych przesłanek określonych w przepisach z zakresu ubezpieczeń społecznych, a do tych nie należy wstąpienie w prawa przysługujące innej osobie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II UKN 372/99, OSNAPiUS 2001 nr 13, poz. 451 oraz z dnia 27 kwietnia 2004 r., II UK 297/03, OSNP 2005 nr 1, poz. 11). Powołany w skardze kasacyjnej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2000 r., II UKN 438/99 (OSNAPiUS 2001 nr 17, poz. 540), odnosił się do stanu prawnego obowiązującego przed dniem 1 stycznia 1999 r. i skutków orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 lipca 1999 r., P 8/98 (OTK nr 5, poz. 102), którym § 2 rozporządzenia - w zakresie, w jakim naruszał prawo wyboru rodziców dziecka, uzależniając prawo ojca do przejścia na wcześniejszą emeryturę od przesłanek związanych z osobą matki - został uznany za niezgodny z art. 33 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.

Z powyższych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====